

*Велибор ЛАЗАРЕВИЋ**

РАДЕ ДРАИНАЦ – СЕДАМ ДЕЦЕНИЈА ПОСЛЕ**

Айсѝраќиѝ: Ове године навршава се седамдесет година од смрти свестраног духовног ствараоца Радојка Јовановића – Радета Драинца (Трбуње, 1889 + Београд, 1943), који је живот провео бурно и авантуристички. О његовом песничком и уопште књижевном стваралаштву међу критичарима и књижевним историчарима постоје опречна мишљења. Уосталом, и његов стваралачки опус и сам живот био је пун контраста и контрадикторности. Његова дела, ипак, надживела су његово време и стичу све више присталица и поклоника овог немирног, али изнад свега маштовитог, каприциозног и стваралачког духа. Рад представља јубиларни осврт на живот и дело Радета Драинца.

Кључне речи: Раде Драинац, песник, новинар, бунтовник, трагичар

Одгонетати загонетку живота и поезије Радојка Јовановића Радета Драинца¹ није ни мало лако. Како проговорити о човеку који је четрдесет и четири године (1899+1943) проживео или промучио свестрано и бурно као стотине других необичних и креативних људи, дуговечника и уседелица.

Уклети песник, несрећник, краљ боема, инација, усамљеник, несмирени дух, изоштеник који се није предавао до смрти. Песник емоција, бола, дерта, побуне и грча, чије су песме час плач и јаук, час гнев, псовка и пљувачка,

* Научни сарадник, Институт за српску културу Приштина / Лепосавић, lazarevicvezdana91@gmail.com

** Рад је настао у оквиру пројекта *Мајеријална и духовна култура Косова и Мејохије* (ев. бр. 178028) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1 Загонетку његовог песничког псеудонима Драинац одгонетнуо је Недељко Јешић утврдивши да су Јовановићи у Трбуњу пореклом из села Драиновиће испод планине Рогозне у Ибарском Колашину, чега је Радојко био свестан и одабрао презиме са пуно јаких сугласника, тврдох као стена, Драинац. (Недељко Јешић, *Нејоѕнајни Драинац*, Конекс, Београд 1993, 7-8).

час узнемирено срце, узбуркани крвоток, час узаврели ум и подземље бића. Песник опијене поезије, приповедач, есејиста, романијер...

Авантуриста у животу, авантуриста у поезији, за кога би се могло рећи да како је живео тако је и писао, мучно, узнемирено, фрагментарно, скоковито, неуједначено поетизовано...

Песник од збирке *Модри смех* (1920) коју је објавио у двадесет првој години живота, а новинар од 1922. године и та два занимања остаће животном опредељење овог пустиловног и немирног човека.

Био је у својој основи песник и новинар (аутор путописних и документарних репортажа, књижевни критичар и теоретичар, социолог домаће и светске сцене и наличја његове савремености), а желео је да буде носилац још много улога: сликар, заштитник радника и сиротиње, револуционар...

Као мајстор поетско – документарних репортажа и новинар „Правде“ боравио у Битољу, Скопљу, Дубровнику, Љубљани, Крку, Рабу, Светом Гргуру, Црној Гори, Софији, Варшави, Риги, Штокхолму, Букурешту, Цариграду, Атини, Паризу, Русији, Аустрији... Једном речју, радо био светски путник и авантуриста.

Драинац је у више наврата о себи сам проговарао у својим текстовима настаим различитим поводима. Тако 1930. путује по плодној Мачви и Подрињу које га инспиришу за репортажу *Пролетња љубовања*, у којој пише апотеозу земљи и повратак њој:

„Мучи ме тајна земље, тајна плуга. Хтео бих да разумем, да осетим мирис сувога сена. Преда мном је бескрајна перспектива сеоских проблема, радних, жуљевитих дланова. Преда мном је Мачва, Шумадија, Топлица и поред њихових зелених жита, расцветалих шљива, озелених бреза, трепери душа читавих легија заборављених. Село ме зове: село је моја прва кућа. Ја умем да ценим сок биља, зеленило траве, мирис сламе, не заборављам каљаве друмове, у маглу увијене топличке пејзаже. (...)“²

У божићном броју *Правде* за 1933. годину дао је резиме свог злехудог тридесет трогодишњег живота, заправо потуцања од немила до недрага потирући самог себе: „Ни моје 'Ја' више у ствари не постоји. Ту вечито немирну грану бура је одломиле. Око мене трпе и пате милиони. Шта сам ја у том мору патње, до један атом. Ни литература више ми није амбиција. Бар не оваква какву сам је носио у зеленим грудима младости. Све сам снове о звездама погазио као дечко цвеће у алеји. Земља ме мами.(...)“

Живим у добу кад су патње такве да свачије личне дубоке ране личе на безопасне бубуљице. Испред мене и иза мене гуще се у болу и глади милиони. Обе земљине хемисфере су у опасним чиревима духовне и економске кризе.

2 Недељко Јешић, *нав.дело*, 155.

Ма колико био мали круг одјека моје писане речи, она мора да пође у сусрет бродоломницима ове најзначајније историјске ере. Ја, који сам толико патио и умео тренутно да се излечим снагом своје необуздане воље и вере у лепшу будућност, умећу да будем болничар, а можда и обичан убица једне нељудске друштвене класе. Моје генерације нису рођене под срећном звездом духовног и економског примирја; мојим генерацијама није досуђено да стварају на општу радост дубока и трајна дела. Свеједно, нема литературе кад треба градити друштвени костур. И на то нећу да претендујем. Нека будем један шиц, једна гвоздена шипка у бетону тог друштва које ће ове предрасуде, ову подлост времена, ове злочине срушити у пепео.“³

У фељтону писаном крајем јануара 1934. године *Утисци њод њариским крововима* дао је и нека драгоцену размишљања о себи, предосећајући апокалипсу XX века: „(...) Мене занима и садашњост, компликована, тешка као олово, којој се не може прићи ни са библијом у руци ни са Бабефом у малом прсту. Читати је лако. Извлачити тезе на рачун неколико комбинација је ствар спретности и умешности. Али ући у живот једног суморног данашњег париског дана, осетити његово било под прстима, у срцу и мозгу, представља мој кошмар. Да будем сликар столећа, да будем дете времена, богињава лика, нека ми се опрости – са свим слабостима и врлинама данашњице, са свим дијамантима нада и сунчевих залазака сумњи – то је моја амбиција јер ја, на жалост, још пишем и тим се горким хлебом храним. Стварност која ме искушава свакодневно својим неотклоњивим присуством, највећи је мој морални и интелегентни проблем. Који пут имам жељу све да откријем, да будем гомила негација, зла и порока, или, пак, у том слому да прикажем задављено чудовиште свога века (...).“⁴

Марта 1931. покреће у *Правди* хронику *Седам дана - седам ноћи* и у уводном делу фрагментарно сведочи о себи и свом ауторском ангажману:

„Има корова у свему на свету: у друштву, литератури, у љубави, трговини, у пријатељству итд. Треба очистити пекарнице од пацова, подруме од киселих вина, литературу од самозваних критичара, а једна брезова метла је данас потребнија од свега (...).“⁵

Напустивши *Правду* 1936. покреће сопствени лист *Слика актуелних догађаја (САД)* који је изашао у тринаест већином несачуваних бројева.

У тексту у *вртлогу века* објављеном у *Новој бразди* обрачунава се са такозваним социјалним писцима:

3 *Исио*, 214.

4 Раде Драинац, „Утисци под париским крововима - Париз неће постати, и поред свега, Рим у мртвој римској империји“, *Правда*, 25. јануар 1934, 9.

5 Недељко Јешић, *нав. дело*, 272.

»...Десет година пљују на ме књижевни мегаломани и језиве незналице! Десет година ја пуштам да се око мог имена и рада распредају гнусобе и клевете. А данас ми је свега доста! Данас узимам реч ја, не да проповедам, већ да кажем истину о свему ономе у нашој књижевности што се претворило у одвратну, лајаву, прљаву, загрижљиву и неизлечиво псећу психологију...“

У наставку Драинац, не престајући да праска и псује, ниже оптужбе против „сенакла самозваних једино поштених“ писаца „прогресиста“, „те наше салонске авангарде“, „наших књижевних, препородитеља“, сврставајући их све редом у „песничке салебције и бозације“. У тај контекст уоквирио је имена Јована Поповића, Радована Зоговића, Александра Вуча, Ђорђа Јованоића, Оскара Давича као и часопис *Наша сиварносћ*...⁶

У прозном одломку *Наша љубав* он пише или боље пева о родном крају којег је, ма где био, носио увек са собом.

„Поштанским колима, оним друмом што од Белољина окреће на север према Јанковој клисури, што вијуга између шума, засецајући брежуљке, обрасле зеленим, распеваним јечмовима и ражима возио сам се по летњем дану као Руђин, сав присут прашином прошлости, и оседео за непуну недељу дана.

(...)

Као да ми од живота не беше остало никакво сећање. Туга у дну рушевина срца спавала је оборених крила. Бејаш заборавио све. А знао сам колико ми напора треба поново одатле да кренем у свет. Али о томе нисам мислио. Лагано, претресао сам прошлост... Гледао сам у небо, без наде, без снова... Осећао сам добро колико је то поразно за мој живот, али друкчије се, можда, није могло. У сећању ми искрснуше ноћи Париза, она болна тетурања за хлебом и потуцања кишним авенијама. Они мостови, кафане, људи: сви су ти ликови све више бледели у сећању... Могао сам мирно да контролишем свој живот из ове самоће... Ах тај живот, на сваком кораку разривен, ниподаштан, мрцварен... Име моје... Моја слава... Бедна литература, којом сам се бавио! Каква утеха од свега тога?...

Нико ме као ово псето није волео. Нико ме не би тако дуго упамтио...“⁷

Прошетати пак кроз лавиринте поезије Радета Драинца није ни мало лако. За ову прилику навешћемо неколико упечатљивих фрагмената из његовог опуса: *Песимизам у Песми њоследњеї декаденїи* написаној у Хотелу Москва 1922/23. године:

6 *Исио*, 267.

7 Раде Драинац, *Бандић или њесник*, (избор и предговор Стеван Раичковић), СКЗ, Београд 1974, XXV - XXVI

Еј, да умрем обузела ме чежња и жеља
Млад и болесно леј као рујне шуме
Јер јадно беше крвљу њевајши за свети
Који нишија не разуме.

Или сагледавање себе у фрагменту из песме *Кад њесник себе њоїледа из даљине испеваној у натуралистичкој огољености.*

Позер ил њајник, хуља или њесник, реци шїа си био?
Бродоломник савесїи, маска шїо њублику забавља,
Ах, какав скандал! Димњак на месечини! Свих лојова
разочарани њенерал!

Пророк коме се дојало женско колено; месец у минијатури;
Сїрах ме, њријайељу, да целоїа живоїта ниси био обична луда!⁸

Његово бунтовно биће разоткрива фрагмент из песме *Раде Драинац сав у трагикомичним контрастима:*

Песник, аїаш и њрофетї
Дон Кихотї, њорочни њубавник и сїихоїворац каквої
ова земља чула није
Карневалски њринци, ваїабунда око чије лаве њеїролејка сја:
Еїо њо сам ја!⁹

У тридесет петој години више се није осећао младим, али је још веровао у своју жилаву сељачку снагу. У песми с насловом акционог усмерења – *Борба*¹⁰ младићки се разметао њоме:

Певам као шїо арїиљерија цетїа ваздух
њуцају оїне ваїших свилених ушију
расїао сам као коров у дворишїу.
И као земља њодносим најљући бацил.

На њврдој и расїуклој земљи сїваро ме оїац
зайо сам и ја данас један цин.¹¹

8 *Исїо*, 63.

9 *Исїо*, 57.

10 *Срїски књижевни Гласник*, 1, XII, 1935.

11 Недељко Јешић, *нав.дело*, 257-258.

Или да за ову прилику наведемо ону чувену, али безимену песму у којој се пред смиреним емоцијама повлачи његов експлозивни темперамент:

Глад ми је бескрајна а руке вечно њразне

*Ноћу низ улице њрадске на њрстима носим месец
и њују остављам њод њрозорима изјубљених жена.*

Дао бих све а ништа немам.

Глад ми је бескрајна а руке вечно њразне.¹²

Радослав Војводић наводи да је био „сав у комадима, у изливима, пљусковима и одломцима, у неким разбијеним лирским маглама и траумама, у разбијеним огледалима својих унутрашњих снагарања и озарењима (...)“¹³

Око 1933. Драинац се окреће свом родном крају. Преуредио је и себи прилагодио родну кућу коју је испуњавао књигама желећи да ту ужива у старости у подножју Јаворца.

„Како се смиривао у животу, Драинцу је све више пријало родно Трбуње. Одлазио је тамо када је желео да пише и да се физички окрепи. Пре него је из Београда у своју кућу све књиге, такође и писаћу машину.

Тако се испунила његова његова давно исказана жудња за повратком земљи:

*Одакле сам њошао, ојет њу доћох,
За мном се зајворио круї!
Уз срце ми жито зри,
А уз образ шуми луї.¹⁴*

Као каплар покушавао је у рату 1941. да буде ратник крећући се између Блаца и Прибоја. Али узалуд. Пао је у бугарско ропство и провео више од месец дана на Црвеном крсту у Нишу. Спасао се представљајући се као бугарофил и Бугарин Иван Блацев. Кад се вратио својој кући затекао је уништenu кућну библиотеку од око 1.000 књига коју су његови рођаци у Трбуњу сатрли у страху од окупатора.

Уплашен од могуће освете левичара којима се замерио између два светска рата, али и локалних примитиваца и зулумћара, бежи у Шабац, па у Аранђеловац.

12 Раде Драинац, *Ја не жалим што сам волео и њашио*, избор, предговор и коментари Радослав Војводић, Слобода, Београд 1987, 24.

13 *Истио*, 5.

14 Недељко Јешић, *нав. дело*, 270.

Потом у Топлици покушава да буде устаник, али се уплашио свега и наступајуће туберкулозе те тражи лека у Прокуљу и Сокобањи.

У пролеће 1943. одлази у Београд где га смештају у Државну болницу. У њој је и преминуо 1. маја 1943. смиривши тако свој неспокојни ум, срце и ноге које су шпартале светом од Балтика до Карпата и Босфора. Човек коме су бунт, поезија, кафане, пиће и жене биле све.

Њему су се после Другог светског рата светили његови леви опоненти насилним заборавом. Победници рата марширали су у поезији, литератури и култури, а он је лежао под дрвеном крстачом у сенци заборава све док га антологичари Борислав Михајловић Михиз и Зоран Мишић нису рехабилитовали 1956. године, Стеван Раичковић избором поезије *Бандић или њесник* коју је 1974. издала СКЗ, потом је издата књига *Лирска вандеја* (КК „Драинац“ Прокуље и Багдала Крушевац, 1984). Његов земљак Радослав Војводић приредио је Драинчеве изабране радове у књизи: *Ја не жалим шћо сам волео и љаћћо* (1987). Миливоје Марковић је објавио студију о делу Радета Драинца *Драинчева океанија* (1972), а Сениша Пауновић одужио књигом *Драинац – њесник и боем* (1981).

Песникови аутобиографски записи из 1941. *Црни дани* биће објављени у „Космосу“ у Београду 1963. године, што је такође допринело његовој рехабилитацији.

Драинац је био припадник модерничког покрета који је заговарао нови правац *хћћнизам* као сан екстазе, надреалиста и неоромантичар, анархиста и бунтовник, изворан и спонтан.¹⁵

Ипак, после много књига и стотина критичарских и новинарских текстова, енигма човека и песника Радета Драинца остаје заувек као неки изгубљени кључ за његову маштовиту, луцидну и лудо ритмичну поезију и живот сам.

Литература и извори

- Деретић 2002: Ј. Деретић, *Истћорија срћске књћжевностћи*, Просвета, Београд.
 Драинац 1934: Р. Драинац, „Утисци под париским крововима - Париз неће поста-
 ти, и поред свега, Рим у мртвој римској империји“, *Правда*, 25. јануар 1934.
 Драинац 1974: Р. Драинац, *Бандић или њесник*, (избор и предговор Стеван Раичко-
 вић), СКЗ, Београд.
 Драинац 1987: Р. Драинац, *Ја не жалим шћо сам волео и љаћћо* (избор, предговор и
 коментари Радослав Војводић), Слобода, Београд.
 Јешић 1993: Н. Јешић, *Нећознаћћи Драинац*, Конекс, Београд.
 Марковић 1972: М. Марковић, *Драинчева океанија*, Ток, Прокуље.

15 Јован Деретић, *Истћорија срћске књћжевностћи*, Просвета, 2002, 1089-1090.

Михајловић Михиз 1956: Б. Михајловић Михиз, *Српски њесници између два рата*,
Нолит, Београд.

Мишић 1956: З. Мишић, *Антологија српске поезије*, Матица српска, Нови Сад.
Лирска вандеја (избор и предговор Драгутин Огњановић), КК „Драинац“ Про-
купље и „Багдала“ Крушевац, 1984.

Пауновић 1981: С. Пауновић, *Драинац - њесник и бoем*, Партизанска књига, Београд.

Velibor LAZAREVIĆ

RADE DRAINAC – SEVEN DECADES LATER

Summary

Figure out the riddle of life and poetry of Radojko Jovanović – Rade Drainac is not easy at all. How to speak up about the man who has lived and tortured himself for forty four years (Trbulje 1899 – Belgrade 1943) in a versatile and rough manner as hundreds of other unusual creative people, longevity, and spinsters.

Cursed poet, unfortunate, king of bohemians, misled, solitary, restless spirit, outlaw who has never surrendered until the death. Poet of emotions, pain, rebellion, spasm, whose poems are at one moment weeping and wailing, at another anger, curse and spit, afterwards anxious heart, turbulent blood flow, bustling mind and underground of being. The poet of intoxicated poetry, story-teller, essays-writer, novelist...

Adventurer in his life, adventurer in poetry for whom it can be said how he lived so he wrote, painfully, restlessly, fragmented, bouncy, uneven, poetized... Poet of the collection „The Blue Laughter“ (1920) which he published in his 21st year of life, and journalist from 1922 – these two occupations will remain the life commitment of this adventurous and restless man.

He was essentially poet and journalist (as such he was the author of travelling and documentary reports, literary critic and theoretician, sociologist of domestic and world scene, and reverse of its modernity), but he wished to be the holder of many roles: painter, protector of workers and poor ones, revolutionary...

This modest review is a scrapbook on 70 years of his death (1943-2013).

Key words: Rade Drainac, poet, journalist, rebel, tragic.